

متن پرسش

با سلام استاد: در سلسله مباحث «پوچی فرهنگی» که بسفارش حضرتعالی مطالعه و استماع صوتها می‌کنم یک موردی ابهام برایم پیش آمده که در کل می‌شود به مورد «دین دانی و دین داری» اشاره کرد. استحضار دارید اگر این دو مورد حقیقتا جدا از هم باشد که فلسفه متعالی جناب ملاًصدرا زیر سوال خواهد بود چرا که در این دو وجه از وجود فقط در شدت و ضعف تفاوت وجود دارد بنابراین علم با حضور فقط در شدت مراتبی متفاوتند نه در وجود عدم! حالا اگر بطور انتزاعی علم و حضور را از هم جدا بگیریم می‌توانیم بدین نائل شویم که اساسا علم و حضور جدا از هم نیستند اگرهم منظور تان اشاره به جمود در دیتاهای علمی است که آنگاه به نظر حقیر ام بهتر بود تفاوت تقلید-تحقیق که در دفتر دوم مثنوی بطور خیلی دقیق به این مورد دغدغه حضرتعالی پرداخته است اشاره بفرمایید. ما با جدا کردن ذات دین دانی و دین داری - یا جدا پنداریدن علم حصول و علم حضوری - یا جدا دانستن عقل و عشق - یا جدا کردن حقیقی هرچیزی از هم دچار یک مشکل می‌شویم از امثال مشکل فلسفه ستیزی - عقل ستیزی - که منجر به شکستن جایگاه ولایت خواهد شد. اما اگر با تفاوت تقلید و تحقیق به مساله اشاره شود (که با شریعت شیعی و ولایت فقیهی هم هیچ تعارضی ندارد) به مراتب خطرات پایین خواهد آمد البته اگر ایرادی بر نگاه حقیر هست خواهشمندم دریغ نفرمایید.

متن پاسخ

باسمه تعالی: سلام علیکم: متوجه نکته دقیقی می‌باشید. آری! علم حصولی می‌تواند در بستر سیر به معرفت حضوری جلو رود به همان معنایی که جناب صدرالمتألهین می‌فرمایند: «المعرفة بذر المشاهده». در کتاب «آن‌گاه که فعالیت‌های فرهنگی پوچ می‌شود» متذکر این امر است که علم، اگر منحصر به علم انتزاعی شد که همان توقف در مفهومات است، آن علم، همان حجاب اکبر است و با نوعی تحجر همراه می‌شود. در حالی که اگر علم با نظر به نوعی حضور در نفس ناطقه همراه بود، بحث باب تشکیک در علم به میان می‌آید به همان معنایی که می‌فرمایید. و در این حالت این نفس ناطقه است که به تعبیر صدرالمتألهین با این نوع علم، شدت پیدا می‌کند به جای این که بحث عارض شدن علم بر نفس در میان آید. کتاب مذکور، متذکر تفاوت این دو نوع علم است. به همان معنایی که جناب مولوی فرمود:

علمهای اهل دل حمالشان ** علمهای اهل تن احمالشان

علم چون بر دل زند یاری شود ** علم چون بر تن زند باری شود

گفت ایزد یحمل اسفاره ** بار باشد علم کان نبود ز هو
آری! یکی، دین دانی است و دیگری دین داری. موفق باشید